

MAART 2001
NUMMER 3

In dit nummer

- **Natuurverkenning ontwikkelt scenario's**
- **Natuuroffensief hoog op politieke agenda**
- **Natuur in internationaal perspectief**
- **Proef op de zon voor kwaliteit groene ruimte**
- **Natuurplanbureau is eerste recensent van het beleid**

Nieuws van het Natuurplanbureau

is een gezamenlijke uitgave van de planbureaupartners: RIVM, WUR, RIKZ en RIZA. De Nieuwsbrief is bedoeld voor planbureaumedewerkers en/of geïnteresseerden in planbureauwerk binnen de partnerinstellingen.

Redactie: Bram ten Cate,
programmasecretaris NPB-DLO
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 44 82
E-mail b.tencate@alterra.wageningen-ur.nl

Internet: www.natuurplanbureau.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres.

Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

**Nummer 4 van de Nieuwsbrief
verschijnt medio mei 2001**

Nieuws van het Natuurplanbureau

Natuurverkenning ontwikkelt scenario's

Gert Eggink & Jaap Wiertz

Hoe ziet ons landschap eruit wanneer we de komende 30 jaar op dezelfde voet doorbouwen in Nederland? Wat hebben we in 2030 nog aan natuur? Op deze vragen willen we in de Natuurverkenning een antwoord geven.

Met behulp van enkele aansprekende en onderscheidende scenario's gaan we de toekomst van natuur en landschap verkennen. Die scenario's maken we op interactieve wijze om creatieve denkruimte te krijgen en een snelle implementatie bij beleidsmakers. Diverse partijen die op enigerlei wijze betrokken zijn bij de inrichting van natuur en landschap in Nederland zijn uitgenodigd om de scenario's mee te willen vormgeven.

Tot 1 april hebben we drie workshops: toestand, trends en scenario's: dan moet de scenario-definitie gereed zijn en de effectenschattning beginnen. Joke Luttk en Ed Dammers trekken dit deel. De eerste workshop ('toestand') heeft een breed beeld opgeleverd van de huidige

situatie van natuur en landschap. De deelnemers waren zeer positief over de geboden mogelijkheid mee te sturen op deze Natuurverkenning (NVK2). Tevens bood het een goede ontmoetingsmogelijkheid voor veel verschillende spelers in ons werkveld, variërend van ANWB tot LTO (Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland), en van beleidsdirecteur tot alternatieve boer.

Ons doel is het maatschappelijk debat over natuur en landschap met de Natuurverkenning 2002 inhoudelijk te versterken. Reden hiervoor is dat de Natuurverkenning uitkomt ten tijde van de geplande verkiezingen in het voorjaar van 2002. Bovendien wordt in het voorjaar van 2002 de grote biodiversiteit-conferentie van de VN in Nederland gehouden.

Beeldcultuur

De deelnemers aan de eerste NVK2-workshop worden tijdens de discussie door Frans Vera van het ministerie van LNV op het hart gedrukt te bedenken dat de meesten van hen de veertig zijn gepasseerd, en dat veel anderen leven in een (andere) beeldcultuur. "We moeten af van de traditionele lijst met kansen en bedreigingen. Wij willen het groene hart wel bewaren, maar er komt een

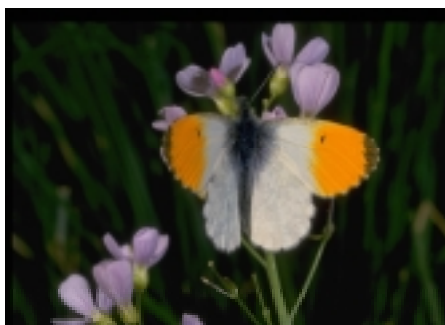

generatie die opgroeit met MTV en Discovery Channel. Die kennen het groene hart niet meer." Daarom moeten er volgens Vera duidelijk toekomstbeelden geschetst worden. "Door mensen andere beelden aan te bieden, krijgen ze pas echt een beeld van hun voorkeuren en keuzes."

Een terugkerend thema in de discussies is de burger: de jeugd die geen natuur meer wil, de kinderen die niet meer buiten willen spelen, de mensen die permanent gaan wonen in de recreatiewoningen bij Vinkeveen, de boer die emigreert. "Die mensen krijgen steeds meer noten op de zang", was de overheersende mening. Daarbij gaan ze steeds meer belang hechten aan de kwaliteit van het leven. Primaire zaken zijn geregeld; veiligheid, omgevingskwaliteit en gezondheid worden nu *issues*. Daarbij komt dat er steeds meer allochtonen in Nederland wonen. Die vinden natuur 'iets voor een koe', zo bleek onlangs uit onderzoek. Zij recreëren liever in de stadsparken.

Mensenwensen

De afstand tussen overheid en burger is groot, maar dat ligt niet alleen aan de overheid. De burger wordt steeds rijker en mondiger, maar als je ze om tafel vraagt, komen ze niet, en als er geld wordt gevraagd kijken ze ook naar het Rijk. Daar zit een spanning. Het probleem is dus het mobiliseren van de burger. De deelnemers vonden dat bij veel scenariostudies mensen worden vergeten, geabstraheerd. Bij de Natuurverkenningen zijn de mensenwensen juist de leidende principes voor de toekomst. Of het nu economisch goed of slecht gaat, de inrichting van het landschap gebeurt volgens culturele normen en waarden. Volgens de beelden van de toekomst, dus.

Natuuroffensief hoog op politieke agenda

Wiebren Kuindersma

Verschillende natuurorganisaties en politieke partijen hebben aangedrongen op een nationaal natuuroffensief als tegenhanger van de investeringen in infrastructuur en dergelijke. Het natuuroffensief is de natuurvariant van het bereikbaarheidsoffensief.

De Tweede Kamer heeft staatssecretaris Faber gevraagd hoe de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en de Randstadgroenstructuur versneld kunnen worden uitgevoerd. Ook is aandacht gevraagd voor de milieucondities voor de EHS, voor agrarisch natuurbeheer en voor een eventuele 'De Boer norm' voor natuur. Het Natuurplanbureau onderzoekt momenteel de mogelijkheden en de kosten van deze versnelde uitvoering.

Ook proberen we antwoord te geven op de andere vragen. Sinds december is tweemaal overleg geweest met de staatssecretaris. Verschillende varianten hebben we onder de loep genomen. De komende maanden zal hierover een debat worden gevoerd in het kabinet en in de Tweede Kamer. Hierbij kan het natuuroffensief ook implicaties hebben voor de implementatie van de nota Natuur voor Mensen en voor het debat over de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en de nota Grondbeleid.

Natuur in internationaal perspectief

Rijk van Oostenbrugge

Het thema van de Natuurbalans 2001 luidt 'Natuur in internationaal perspectief'. Internationale aspecten van het natuurbeleid gaan een integraal onderdeel vormen van de Natuurbalans.

Dit betekent bijvoorbeeld dat in het onderdeel *Signalering* het internationaal aspect naar voren komt met als belangrijke vraag: 'Wat is de internationale betekenis van de

Projectteam Natuurbalans 2001

Het projectteam bestaat uit de volgende personen (met per persoon de inhoudelijke onderwerpen vermeld waarvoor zij/hij aan de lat staat):

- Helga Aarts** (RIZA): grote wateren (rivieren, natte hart etc.); Helga coördineert de inbreng vanuit het RIZA
- Florence van den Bosch** (Alterra): voortgang beleid voor de EHS, met bijzondere aandacht voor de Strategische Groenprojecten (ook in relatie tot groen om de stad).
- Chantal van Dam** (RIKZ): zoute wateren, met bijzondere aandacht voor de Noordzee; Chantal coördineert de inbreng vanuit het RIKZ.
- Joep Dirkx** (Alterra): landelijk gebied (landschapskwaliteiten, ecologie buiten EHS, toegankelijkheid landelijk gebied voor recreatie etc.).
- Saskia Ligthart** (Alterra): thema 'Natuur in internationaal perspectief'.
- Jos Notenboom** (RIVM-MNV, tevens lid kernteam): niet-ecologische aspecten van het onderdeel 'Toestand natuur en landschap'.
- Peter van Puijenbroek** (RIVM-LWD): regionale wateren en recreatief gebruik van habitat- en vogelrichtlijngebieden.
- Marlies Sanders** (Alterra): beheer van natuurgebieden en planvorming op provinciaal niveau (natuurgebiedskaarten in relatie tot gewenste grond- en oppervlaktewaterregimes etc.).
- Francisca Sival** (Alterra): voortgang van het Overlevingsplan Bos en Natuur.
- Mark van Veen** (RIVM-LBG): ecologische aspecten van het onderdeel 'Toestand natuur en landschap'.
- Peter Visschedijk** (Alterra): recreatief gebruik van natuurgebieden en natuur- en milieueducatie.
- Jaap Vleugel** (LEI-DLO): geldstromen in het natuurbeleid.

Nederlandse natuur en het Nederlandse landschap?' Dit geldt ook voor de onderdelen van de Natuurbalans die gaan over de voortgang van het beleid. Dan gaat het om vragen als 'Hoe staat het met de implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn en andere internationale afspraken?' en 'Welke activiteiten ontplooit Nederland op het terrein van natuurbescherming in het buitenland?'.

Het themahoofdstuk zal vooral ingaan op de onderlinge relaties tussen de Nederlandse inbreng in het internationaal natuurbeleid en de wijze waarop Nederland in eigen land invulling geeft aan internationaal gemaakte afspraken. We denken aan de hand van enkele voorbeeldstudies een vergelijking te maken tussen de manier waarop Nederland in dit verband opereert en de wijze waarop andere landen dat aanpakken. Als onderwerpen voor een casestudie maken we een keuze uit Noordzee, Waddenzee, Gelderse Poort en/of een soortgerichte case zoals de korenwolf of trekvogels.

Proef op de zon voor kwaliteit groene ruimte

Harry Dijkstra

De afgelopen jaren is het systeem Monitoring Kwaliteit Groene Ruimte (MKGR) ontwikkeld. Dit mondde uit in het rapport *Proef op de Zon*, indicatoren voor de kwaliteit van de Groene Ruimte. Het rapport geeft informatie over 8 indicatoren en 29 variabelen, en over de bewerkingsstappen om van basisgegevens tot een relatieve beoordeling tot op gemeenteniveau te komen.

De romp staat er, maar MKGR is nog niet klaar. Allereerst moeten er hiaten worden opgevuld, onder andere het toevoegen van een variabele 'geschiktheid voor waterrecreatie' en uitwerking van de drie variabelen die onder de indicator 'milieutoestand' vallen: verzuring, vermessing en bestrijdingsmiddelen-gebruik.

Verder wordt een IT-systeem rond MKGR gebouwd en moet dit jaar de datavoorziening worden geregeld. Het is de bedoeling eens in de vier jaar nieuwe basisdata te benutten, voor sommige variabelen wellicht frequenter. MKGR maakt daarbij gebruik van bestaande databronnen zoals CBS-gegevens, LGN en Top10 vector.

Kort Nieuws

Gezamenlijk overleg

Sinds dit jaar vindt er gezamenlijk overleg plaats tussen het Programmteam DLO en de medewerkers bij de KOP (mensen die de projecten trekken) in Bilthoven. Het programma-team wilde directer bij het werk van de KOP betrokken te zijn, onder andere om inhoudelijk mee te kunnen denken over de diverse planbureauproducten. De aansturing van het onderbouwende onderzoek kan dan beter verlopen. Elke tweede dinsdag van de maand komen men afwisselend te Wageningen en Bilthoven bij elkaar.

Thema middagen In de reeks Planbureauvaardigheden zijn de afgelopen maanden twee thema-middagen geweest. Op 15 januari stonden de

toepassingsmogelijkheden van remote sensing voor planbureauwerk op het programma. Anne Schmidt, Marlies Sanders en Bob Su (allen werkzaam bij Alterra) lieten zien dat data verkregen met remote sensing gebruikt kunnen worden in modellen als LARCH en SMART. Het gaat hierbij onder meer om gegevens over vegetatie, biomassa, verdamping en bodemvocht. Ook de voortgang in de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur kan via temporele remote sensingbeelden in de gaten worden gehouden.

Het Instrumentarium voor planbureauwerk is 15 februari aan de orde gekomen. Anne Schmidt van Alterra presenteerde de informatie-infrastructuur van het Natuurplanbureau. Veel (geo)data en meta-data zijn

inmiddels in te zien via Geokey/Modcat op de NPB intranetserver. Werkdocument 2000-13 (Datacatalogus) bevat een overzicht van de beschikbare data. Carol Bartels van het RIVM ging nader in op het productielogistieke proces van planbureau-publicaties. Zij gaf ook handige tips om kaartmateriaal te vervaardigen. Ten slotte liet Kit Buurman (RIVM) zien hoe de traceerbaarheid van bestanden en data voor de Milieuverkenning 5 is geregeld via de zogenaamde MV5-explorer. Ook voor de producten van het Natuurplanbureau kan dit handig gereedschap zijn

Meer info

Informatie over beide themamiddagen is verkrijgbaar bij het secretariaat van het Natuurplanbureau in Wageningen.

Graadmeters

MKGR kan een beeld geven van de absolute waarden uit deze databronnen, maar ook van relatieve waarden. Binnen MKGR worden de absolute waarden vergeleken met referentiewaarden en geaggregeerd tot op het niveau van gemeenten. De absolute en relatieve waarden kunnen vervolgens worden samengevoegd tot waarden voor regio's en provincies. Belangrijk punt is de relatie

tussen MKGR met het Natuurplanbureau. Het is een algemene wens om de indicatoren/variabelen in MKGR zo goed mogelijk af te stemmen en waar mogelijk te integreren met de graadmeters binnen het NPB. Deze afstemming betreft vooral de MKGR-indicatoren ruimtelijke condities voor natuur, landschapsidentiteit, waardering door de bevolking en milieutoestand. Deze afstemming zal in 2001 nader worden uitgewerkt.

Verschenen werkdocumenten sinds december 2000

(verkorte titels)

- 00/07. Kuindersma, W., M.A. Hoogstra & E.E.M. Verbij. Realisatie Ecologische Hoofdstructuur 2000.
- 00/08 Kuindersma, W. & E.E.M. Verbij. Realisatie van groen in de Randstad.
- 00/09 Van Wijk, M.N., M.A. Hoogstra & E.E.M. Verbij. Signalen over natuur en landschap.
- 00/10 Van Wijk, M.N. & H. van Blitterswijk. Evaluatie van het bosbeleid.
- 00/11 Veeneklaas, F.R. & B. van der Ploeg. Trendbreuken in de landbouw.
- 00/12 Schaminée, J.H.J. & N.A.C. Smits. Kwantitatieve veranderingen in de vegetatie van drie biotopen voor zeldzaamheid en voedselrijkdom
- 00/13 Willemen, J.P.M. & A.M. Schmidt. Datacatalogus. Eerste inventarisatie van geo-data beschikbaar voor het Natuurplanbureau

Natuurplanbureau is eerste recensent van het beleid

Natuur (en landschap) is een maatschappelijk veld dat in de afgelopen jaren stevig op de politieke agenda staat. Dit is mede te danken aan de diverse publicaties van het Natuurplanbureau. Het is een goed idee geweest een bureau op te zetten dat zich opstelt als een onafhankelijke kennisautoriteit tussen wetenschap, maatschappelijke belangen-vertegenwoordigers en het beleid. Alterra-onderzoeker Jan Klijn is een van de grondleggers van het Natuurplanbureau.

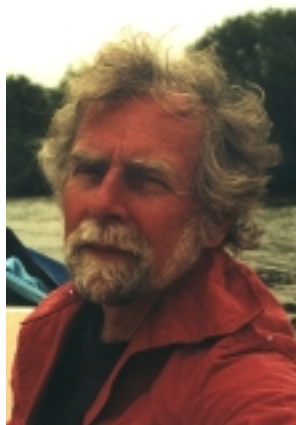
INITIATIEF

Eind vorig jaar vroeg ik Jan in de NPB-werkkamer in Alterra-oost naar zijn betrokkenheid bij het Natuurplanbureau: "In het begin van de jaren negentig vonden we – ik was toen afdelingshoofd Landschapontwikkeling bij het Staring Centrum – dat het hoog tijd werd dat beleid en onderzoek voor bos, natuur en landschap een planbureauformule nodig had. Wim Lammers van het toenmalige Informatie- en Kennis Centrum Natuurbeheer lanceerde dat idee en Paul Opdam van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN) en ik waren dezelfde mening toegedaan. Deze sectoren van collectieve goederen die vaak het onderspit delven, verdienen dat vanuit een maatschappelijk belang. Daarbij keken we naar het al eerder van start gegane Milieuplanbureau".

DUIDELIJKHEID

"Ieder van ons heeft het idee van het planbureau bij zijn eigen directies aangekaart. Vrijwel meteen is er binnen DLO (Dienst Landbouwkundig Onderzoek) een voorbereidingsgroep aan het werk gegaan, waar ik ook deel van uitmaakte. We gingen er eerst vanuit dat Wageningen de plek van het Natuurplanbureau moest zijn, maar het ministerie van LNV besloot anders, mede onder politieke druk van mensen die het aantal afzonderlijke planbureaus te groot vond worden. Men vond dat het Natuurplanbureau bij het RIVM moest komen omdat daar al het Milieuplanbureau was. We waren het daar wel mee eens. Politiek gezien was het beter, de kamer had behoefte aan een duidelijke lijn, en het RIVM was toen ook formeel onafhankelijker dan DLO."

Jan benadrukt dat de drijfveer van de initiatiefnemers inhoudelijke betrokkenheid was. "Bijna twee jaar hebben we gewerkt aan de voorbereiding. Dit mondde

uiteindelijk uit in een forse offerte naar LNV toe. Dick van Zaane van de centrale directie van DLO heeft toen een heel belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming. Niet zeuren over geld, gewoon doen."

SAMENWERKING

"Het ontstaan van het Natuurplanbureau hing al een tijdje in de lucht. Het kon niet beperkt blijven tot het grijze milieu en daar steeds wat groen bij te doen. Toen Wim (Lammers) bij Paul (Opdam) en mij kwam, waren we meteen enthousiast. Er bestond een grote afstand tussen het beleid en het onderzoek. Het was een enorm spannende tijd. We hebben in een soort oefensessie onderzoekers en beleidsmakers een paar dagen bij elkaar gezet. Dat werkte goed. Het belangrijkste onderwerp was om de onderzoeksvragen van het beleid duidelijk te krijgen maar omgekeerd gold de vraag wat het onderzoek het beleid kon leveren".

Wat heeft dat betekend voor het onderzoek? "Deze fase was het begin van een verandering in het onderzoeksdenken, van aanbod-naar vraaggestuurd. Dat vroeg van twee kanten een actieve inzet, aan zowel de vraagzijde als de aanbodsijde. Wij moesten zoveel mogelijk beginnen aan het eindpunt: wat willen we precies weten, wat is de beleidsrelevantie? In een vroeg stadium moesten we globale keuzes maken. Ik vind trouwens dat je dat vraag-gestuurde ook niet moet overdrijven. Ik geloof beslist niet in puur vraaggestuurd onderzoek. Onderzoekers pakken maatschappelijke ontwikkelingen soms eerder of beter op dan het beleid. Dit is ook niet zo verwonderlijk omdat beleidsmensen veelal bezig zijn met het implementeren van ouder beleid of vraagstukken op korte termijn, en zo dus geen oog en tijd hebben voor nieuwe zaken. Samenwerking is essentieel, maar aanvaard elkaars positie en kwaliteiten.

IMPACT

Als ik vraag of de impact van het Natuurplanbureau aan het veranderen is, is Jan stellig in zijn antwoord. "Inhoudelijk hebben de producten van het Natuurplanbureau een hoge kwaliteit. De Natuurverkenning 1997 en de verschenen Natuurbalansen zijn prettig leesbaar en bevatten informatie die velen echt gebruiken. Organisaties als Natuurmonumenten en de Provinciale landschappen, maar ook de Raad voor het Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) en het beleid gebruiken de planbureauproducten als degelijk onafhankelijk werk. Helaas is nog weinig zicht op datgene wat met de resultaten wordt gedaan. Ik vind dat die bal weer bij het beleid en de uitvoerende diensten ligt. Ik merk te weinig dat er door een Natuurbalans bijvoorbeeld een beleidscorrectie plaatsvindt. Direct resultaat is amper zichtbaar. Als onderzoeker wil ik ook graag horen waarom iets niet gebruikt wordt" Jan Klijn pleit ervoor dat het beleid expliciet aan gaat geven wat ze met conclusies uit Balansen of Verkenningen gaan doen, of hebben gedaan.

FLIPPERKAST

Over de organisatie van het Natuurplanbureau is Jan minder enthousiast. "De naam Natuurplanbureau is taalkundig eigenlijk te eenzijdig. Er wordt meer gedaan dan plannen of plannen beoordelen; het bureau heeft een grotere meer-waarde: het signaleert, het evalueert, het verkent en het brengt alles begrijpelijk in kaart voor het grote publiek. En verder vind ik de manier van werken met een kaderbrief van LNV, een CUI (Commissie Uitvoerende Instellingen), de KOP (de mensen die de projecten trekken), RIVM- en DLO-programma's en de overige uitvoerende instellingen een zeer ingewikkeld netwerk. Het lijkt soms wel een flipperkast, controle over de bal is er nauwelijks. Dat leidt tot haast, minder efficiënte investeringen en soms gemiste kansen".

RECENSENT

Voor de toekomst is Jan optimistisch: "We hebben als Natuurplanbureau een goede naam opgebouwd: de waardering is er alom. Deze onaantastbaarheid moet worden gekoesterd door het leveren van kwaliteit. Ik zie het planbureau als de recensent en soms als loodsmans van het beleid, de observant, die steeds integer en degelijk is. Ik heb ook een waarschuwing. Het planbureau heeft een goede onderbouwing van de producten

hoog in het vaandel door degelijke data en modeluitkomsten. Maar we moeten onder druk van de opleverdatum of actualiteit niet iets willen uitbrengen uit een soort persgeilheid, als de gegevens niet voldoende zijn. Dan maar niet. Ik vind overigens wel dat we behalve de vaste rapportages zoals de Natuurbalansen en de Natuurverkenning ons meer moeten richten op de politieke agenda. Anticiperen daarop is prima. We zouden bijvoorbeeld een thematische studie kunnen uitvoeren en uitbrengen op het moment dat er een belangrijke conferentie is, neem bijvoorbeeld klimaatconferenties. Een kwestie van meer kansen benutten".

MACHOGEDRAG

Welke rol ziet Jan voor zichzelf binnen het Natuurplanbureau? "Mijn hart ligt bij de inhoudelijke aspecten van natuur en landschap. Ik wil het liefst af en toe een thematisch onderwerp oppakken, en om met lange-termijnvisies bezig te zijn om het onderzoek op tijd te sturen. Zo ben ik betrokken bij de Adviesgroep Kennisbasis waarin we meedenken over de kennis die het Natuurplanbureau nodig heeft voor toekomstige Natuurbalansen en Natuurverkenningen."

Waar het Natuurplanbureau helaas nog weinig aan kan doen is Jan's ergernis over de verloederende van het landschap, vooral langs de hoofdwegen, waar bedrijfsgebouwen de grond uit vliegen. "Ik erger me kapot aan de non-planologie en het huidige gebrek aan smaak van het bouwen. Die munt uit door schreeuwerigheid, terwijl bestuurders ofwel de economische groei toejuichen of zich schuldig maken aan een doorgeslagen gedoogbeleid. Ik vind het typisch en smakeloos machogedrag van architecten en ondernemers die zich zonodig moeten manifesteren en profileren. Ik wou dat we daar als planbureau meer effect op verantwoordelijken onder bestuurders en ontwerpers zouden hebben. Die rotzooi staat er snel genoeg, maar afbreken is haast onmogelijk".

Bram ten Cate